

Genetika v kardiologii

Část III. Monogenně dědičné syndromy a kardiologická onemocnění

Ilga Grochová, Ladislav Groch*

Genprogress s. r. o. Brno, Centrum prenatální diagnostiky s. r. o.

*I. interní-kardioangiologická klinika, Fakultní nemocnice u sv. Anny, Brno, Česká republika

Grochová I, Groch L* (Genprogress s. r. o. Brno, Centrum prenatální diagnostiky s. r. o., *I. interní-kardioangiologická klinika, Fakultní nemocnice u sv. Anny, Brno, Česká republika). **Genetika v kardiologii. Část III. Monogenně dědičné syndromy a kardiologická onemocnění.** *Cor Vasa* 2007;49(7–8):259–269.

V této části našeho cyklu se věnujeme monogenně (mendelovsky) dědičným chorobám. Zmíněny jsou nejčastěji se s kardiologickou symptomatikou vyskytující monogenně dědičné choroby: Di Georgeův syndrom, syndrom Noonanové, syndrom Holt-Oram, Marfanův syndrom (včetně podrobných diagnostických kritérií), hypertrofická kardiomyopatie, dilatační kardiomyopatie, non-kompaktní kardiomyopatie, Fabryho nemoc, arytmogenní dysplazie pravé komory (včetně diagnostických kritérií), syndrom dlouhého QT a Brugadaův syndrom. U jednotlivých syndromů je uveden typ dědičnosti, riziko přenosu choroby na potomka a možnosti molekulárně-genetické diagnostiky.

Klíčová slova: Monogenní choroby – Dědičné syndromy – Diagnostika DNA

Grochová I, Groch L* (Genprogress Ltd., Brno, Prenatal Diagnosis Center Ltd., *Department of Internal Medicine-Cardiac Angiology I, St Ann Teaching Hospital, Brno, Czech Republic). **Genetics in cardiology. Part III. Monogenic inheritance syndromes and cardiac disease.** *Cor Vasa* 2007;49(7–8):259–269.

This part of our series addresses monogenic (Mendelian) inheritance disease. The following most frequent monogenic inheritance disease with cardiac symptomatology are discussed: Di George syndrome, Noonan syndrome, Holt-Oram syndrome, Marfan syndrome (including detailed diagnostic criteria), hypertrophic cardiomyopathy, dilating cardiomyopathy, non-compact cardiomyopathy, Fabry's disease, arrhythmogenic right ventricular dysplasia (including the diagnostic criteria), long-QT syndrome and Brugada syndrome. The type of inheritance, the risk for disease transmission to the offspring, and the potential of molecular genetic diagnosis are given with each syndrome.

Key words: Monogenic disease – Inheritance syndromes – DNA diagnosis

Adresa: MUDr. Ladislav Groch, I. interní-kardioangiologická klinika, FN u sv. Anny, Pekařská 53, 656 21 Brno, Česká republika, e-mail: groch@fnusa.cz

V předchozím cyklu našich publikací jsme se věnovali vyšetřovacím metodám, genetickým pojmům, typům dědičnosti a zahájili jsme popis jednotlivých skupin geneticky podmíněných kardiologických onemocnění a vývojových vad. Úvodem ještě jednou připomeneme co považujeme za genetickou příčinu kardiovaskulárních onemocnění, a do jakých skupin jsme je rozdělili. Genetickou příčinou mohou být *chromosomální aberace* – početní a strukturální, dále změny v jednotlivých genech – *monogenně dědičná onemocnění*, kde za vznik onemocnění zodpovídá mutace v jednom genu a *polygenně nebo multifaktoriálně dědičné vady a choroby*, za které jsou zodpovědné určité genetické dispozice ve spolupráci s nepříznivými vnějšími vlivy.

Jako další členění jsme zvolili dobu vzniku vady nebo nemoci: *vrozené a získané*. Vrozené vady jsme dále rozdělili podle etiologie: izolované kongenitální srdeční vady, dále srdeční vada jako součást chro-

mosomální aberace a srdeční vada jako součást monogenně dědičného syndromu.

O nejčastějších chromosomálních aberacích a izolovaných vadách jsme psali v minulém díle, nyní se budeme podrobněji věnovat *monogenně (mendelovsky) dědičným kardiovaskulárním onemocněním*. Nejprve uvedeme vrozené srdeční vady, jako součást dědičných syndromů, ve druhé části se budeme věnovat monogenně dědičným kardiologickým onemocněním, zejména s postižením srdečního svalu a s poruchami srdečního vedení.

Než začneme popis jednotlivých syndromů doplníme informace o dvou důležitých termínech, často používaných v klinické genetice, spojených zejména s autosomálně dominantním typem dědičnosti – *expresivitou a penetrancí*.

Bylo by zjednodušením předpokládat, že stejná alela či genotyp se projevují u různých jedinců zcela stejně. Ve skutečnosti se míra projevu mění pod

vlivem dalších genů daného jedince („genového pozadí“) i vlivem prostředí. Mluvíme pak o různé *expresivitě*, což znamená, že u různých jedinců se stejnou mutací onemocnění probíhá s různou závažností nebo nejsou přítomny všechny příznaky. Jde například o syndrom Holt-Oram, kde hlavním klinickým příznakem jsou redukční deformity radiálního paprsku a vrozená srdeční vada. Srdeční vada je přítomna pouze v 75 % případů. Pro klinického genetika je to důležitý moment: má-li v ambulanci pacienta, který má vrozenou vývojovou vadu – chybějící palec na jedné ruce – je nezbytné pomýšlet na syndrom Holt-Oram a být si vědomi, že v další generaci tento syndrom může mít všechny příznaky – tj. srdeční vadu, redukční deformitu radiálního paprsku, rozštěp patra. Může pacienta upozornit o tomto riziku pro jeho děti a na těchto znalostech pak zakládá cílenou prenatální ultrazvukovou diagnostiku. U různé expresivity se mění míra projevu, ale znak je stále vyvinut. Pokud u některých jedinců zůstane znak zcela neprojeven, mluvíme o *neúplné penetranci*. Jinými slovy, i když je přítomna mutace pro určité onemocnění, neprojeví se v každé generaci – třeba syndrom ARVD – pouze s 50% penetrancí. Tato skutečnost je důležitá při sestavování rodokmenu a odhadnutí rizika pro příbuzné. U pacienta s kardiální synkopou např. hledáme souvislost jeho onemocnění s ostatními členy rodiny; často se stává, že náhlou kardiální smrt neměl jeden z jeho rodičů, ale např. sourozenec jednoho z nich. Přítomnost mutovaného genu neznamená, že pacient bude nemocný, ale pouze to, že má riziko onemocnění. Z toho důvodu má být sledován kardiologem. Obecné příčiny neúplné penetrance jsou stejné jako u expresivity. Neúplná penetrance je komplikací při analýze dědičných chorob v rodinách, protože způsobuje „přeskočené generace“ v rodokmenech.

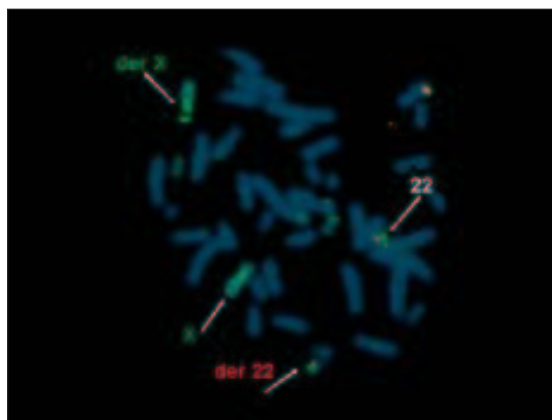
MONOGENNĚ DĚDIČNÉ SYNDROMY SPOJENÉ S VÝSKYTEM VROZENÝCH SRDEČNÍCH VAD

Di Georgeův syndrom (DGS)

O tomto syndromu jsme se zmiňovali už v předchozím díle, jako o jedné z nejčastějších strukturálních chromosomálních aberací s kardiologickým postižením. Nyní uvedeme bližší specifikaci genů zúčastněných na vzniku srdeční vady u Di Georgeova syndromu.

Nejčastější příčinou je mikrolece na jednom z párových chromosomů č. 22 v lokusu 22q11.2. Velikost této delecce je 1,5–3,0 milionů párů bází, takže ji lze diagnostikovat metodou FISH (mikrocytogenetická vyšetřovací metoda, *obrázek 1*). Jsou popsány i jiné chromosomální abnormality: monosomie 10p13, 11p13 a 4q21, avšak v 85–90 % jde o mikrolececi 22. chromosomu se ztrátou více než 20 genů. Jsou ztraceny důležité geny, mezi nimi předpokládaný faktor transkripce *TBX1*. Tato delecce se projevuje různými fenotypy: kromě DGS také velo-kardio-faciální syndromem (VCFS) – Shprintzenovou anomálií, konotrunkální faciální anomálií (CTAF) – Takoovým syndromem, izolovanými poruchami výtokového traktu včetně Fallotovy tetralogie, přerušeným aortálním obloukem, truncus arteriosus.

Klinické projevy Di Georgeova syndromu: v 75 % případů jsou přítomny srdeční vady – konotrunkální

Obr. 1 Fish metoda, t (22;X) – balancovaná translokace mezi 22. a X chromosomem (der – derivovaný chromosom)

t – translokace

Obr. 2
Syndrom
Di George

malformace (Fallotova tetralogie, přerušení aortálního oblouku, truncus arteriosus, pravostranný aortální oblouk, defekt komorového septa, ductus arteriosus persistens). Více než polovina pacientů s DGS mají hypoplazii nebo aplazii příštítých tělísek a z toho vyplývající hypokalcemii a tetanii, zejména v novorozeneckém období, hypoplazii nebo aplazii thymu, tj. deficit T buněčné imunity a časté infekty. Dále jsou přítomny poruchy vývoje měkkého patra – submukózní rozštěp, typická faciální dysmorfie (*obrázek 2*), včetně hypertelorismu, malých očních štěrbin, mikrognatie, nízko posazené malformované ušní boltce, skeletální anomálie – skolióza. U jedinců se vyskytují poruchy mentálního vývoje na úrovni obtížného vzdělání a opožděné řeči. V dospělosti asi jedna pětina postižených trpí paranoidní schizofrenií – 30 % častější výskyt psychóz než u ostatní populace.

Incidence Di Georgeova syndromu je 1 : 5 000 živě narozených dětí, výskyt je většinou sporadický – delecce vzniká de novo v 93 % případů, pouze v 7 % je prokázán familiární výskyt. Mutace vzniklá de novo je předávána na další generace jako autosomálně dominantně dědičné onemocnění, tj. pro všechny potomky jedince se syndromem DGS je 50% riziko tohoto onemocnění. Pro jeho sourozence, pokud žádný z rodičů nemá mutaci, je toto riziko menší než 1 %. V rodině,

Obr. 3 Syndrom Noonanové, pterygium colli

kde jeden z rodičů má Di Georgeův syndrom a je prokázána delece 22. chromosomu (nebo jiná kauzální mutace), je možná prenatální diagnostika a také preimplantační diagnostika tohoto onemocnění.

Syndrom Noonanové (NS)

Je dosti často označován jako pseudo-Turnerův syndrom, protože fenotypické projevy jsou velmi podobné tomuto syndromu, ale karyotyp je normální. Syndrom Noonanové je charakteristický malým vzrůstem, kongenitální srdeční vadou, přítomností pterygium colli (obrázek 3), s nízkou vlasovou hranicí, zvláštním tvarem hrudníku – superiorní pectus carinatum a inferiorní pectus excavatum, nízkou posazenými prsními bradavkami, typickým obličejem, kryptorchismem, poruchou mentálního vývoje, různými defekty koagulace a lymfatické dysplazie. Kongenitální malformace srdce jsou přítomny v 50–80 % případů. Nejčastější srdeční vadou je valvulární stenóza plicnice – v 30–50 % případů. Častá je rovněž hypertrofická kardiomyopatie – až u 20–30 % osob se syndromem Noonanové, která se objevuje už v novorozeneckém nebo dětském věku. Ostatní srdeční vady: defekt komorového septa, defekt síňového septa, stenózy pulmonálních arterií, Fallotova tetralogie. Porodní délka na rozdíl od Turnerova syndromu je obvykle normální, v dospělosti je výška u 30 % pacientů normální a asi u 50 % žen a 40 % mužů je pod 3. percentilem. Asi 1/3 postižených má mírnou mentální retardaci. U více než 90 % pacientů jsou oční anomálie – strabismus, poruchy refrakce, amblyopie, nystagmus. Typické změny obličeje jsou nejvíce nápadné v novorozeneckém věku (obrázek 4), méně výrazné jsou u starších dětí a nejméně u dospělých

Obr. 4
Syndrom
Noonanové,
novorozeneček

jedinců. Pro děti se syndromem Noonanové jsou charakteristické nízkou posazené dozadu rotované ušní boltce s masitými helixy, sytě modré nebo zelenomodré duhovky, hypertelorismus, epikanty, tlustá svislá oční víčka, husté kudrnaté vlasy, často světlé barvy; poruchy koagulace – von Willebrandova choroba, trombocytopenie, deficit různých koagulačních faktorů a trombocytopenie.

Incidence syndromu Noonanové se odhaduje na 1 : 1 000–2 500, často jsou případy s nevýraznými fenotypovými projevy přehlédnuty. Geny asociované s tímto syndromem se nacházejí na 12. a 2. chromosomu. Asi u 50 % pacientů s klinicky stanovenou diagnózou NS jsou detekovány mutace v genu *PTPN11*, lokus 12.q24.1, u méně než 5 % pacientů mutace v genu *KRAS* – lokus 12.p12.1 a přibližně u 10–13 % mutace v genu *SOS1* – lokus 2p22-p21. U syndromu Noonanové je značná korelace genotyp – fenotyp. Pokud jsou detekovány mutace v genu *PTPN11* (tyrosine-protein phosphatase non receptor type 11) je přítomna srdeční vada – buď pulmonální stenóza nebo hypertrofická kardiomyopatie, typická faciální dysmorfie a kryptorchismus. Mutace N308D v genu *PTPN11* předurčuje normální mentální vývoj, somatické mutace v kodonech 61, 71, 72 a 76 jsou signifikantně asociované s leukemogenezí – je vyšší riziko juvenilní myelomonocytární leukemie. (Kodon je DNA nebo RNA; sekvence tří nukleotidů, které obvykle kódují aminokyselinu nebo signalizují terminaci – stop codon.)

O korelaci genotyp – fenotyp v případě mutací v genu *KRAS* zatím nejsou validní informace, protože je popsáno jenom několik málo případů.

Mutace v genu *SOS1* (son of sevenless homolog1) jsou asociovány s častějšími ektodermálními anomáliemi, ale i s větší pravděpodobností normálního vzrůstu a častějšími defekty komorového a síňového septa.

Dědičnost syndromu Noonanové je autosomálně dominantní, časté jsou mutace de novo, nicméně v 30–75 % případů jsou postižení i rodiče. Mutace vzniklé de novo jsou většinou paternálního původu, značnou roli hraje vyšší věk otců v době koncepce. Je zajímavý a medicínsky zatím nevysvětlený převážný přenos de novo mutací na potomky mužského pohlaví. Riziko postižení pro děti nemocného s Noonanovým syndromem je 50% bez rozdílu pohlaví. Pro sourozence platí stejné riziko jako u syndromu Di Georgeho – tj. pokud není postižený žádný z rodičů, riziko je minimální, menší než 1 %. Je-li známa kauzální mutace, je možná prenatální a preimplantační diagnostika.

Syndrom LEOPARD

(Lentiginos, ECG abnormalities, ocular hypertelorism, pulmonary stenosis, abnormalities of genitalia, retardation of growth, deafness). Syndrom LEOPARD je vzácný autosomálně dominantně dědičný, za vznik tohoto syndromu jsou zodpovědné mutace v genu *PTPN11* v lokusu 12q24, tudíž je alelický syndrom Noonanové. U syndromu LEOPARD se mutace nacházejí převážně v exonech 7 a 12 (exon = kódující oblast genu), u syndromu Noonanové v exonech 3, 8 a 13. Klinické příznaky: růstová retardace, faciální dysmorfie: prognatie, trojúhelníkový tvar obličeje, hypertelorismus, ptóza, epikantus, níže posazené malformované ušní boltce, rozštěp patra, pterygium colli. Kardiovaskulární anomálie: pulmonální stenóza

Obr. 5
Lentigines
u syndromu
LEOPARD

ve 40 %, levostranná deviace srdeční osy (od -60 stupňů do -120 stupňů), hypertrofická kardiomyopatie v 20 % případech, subaortální stenóza, kompletní blokáda AV, blokáda Tawarových ramének. Malformace skeletu: pectus excavatum, carinatum, chybění některých žeber, kyfoslóza, spina bifida occulta, cubiti valgii, omezená exkurzibilita loketního kloubu, anomálie genitálu – hypospadie, malý penis, kryptorchismus, hypoplazie a aplazie ovarií, na kůži je velké množství (více než 10 tisíc) 1–5 mm velkých červenohnědých až tmavě hnědých makul – lentigines (obrázek 5), zejména na krku a trupu. Skvrny jsou kongenitální a vyvíjejí se v prvních měsících života. Mírná mentální retardace a hluchota. Incidence tohoto syndromu je označována jako vzácná nebo extrémně vzácná, v medicínské literatuře je popsáno jen o málo více než 100 případů. Zmiňujeme se o tomto syndromu, poněvadž genotypicky i fenotypicky je blízký poměrně častému syndromu Noonanově.

Syndrom Holt-Oram (HOS)

Syndrom je charakteristický malformacemi horních končetin a postižením srdce. Na horních končetinách je malformován zejména radiální paprsek – redukční deformita radiusu, malformace palců (chybění, rozdělení nebo trifalangeální palec, obrázek 6), anomálie karpálních kůstek. Penetrance malformací horní končetiny je 100%.

U přibližně dvou třetin nemocných se vyskytuje srdeční vada, nejčastěji defekt síňového septa a de-

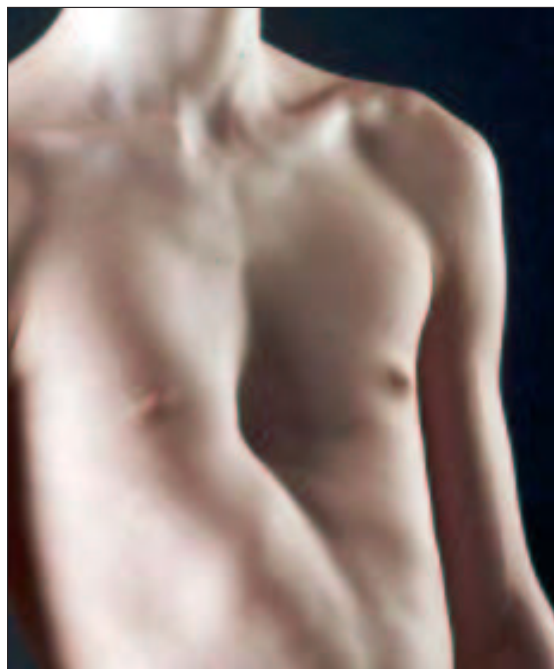
Obr. 6
Syndrom
Holt-Oram,
malformace
palců

fekt komorového septa, přítomny jsou poruchy vedení. Příčinou HOS jsou mutace v genu *TBX5*. U 70 % postižených s přesně stanovenou klinickou diagnózou jsou identifikovány mutace tohoto genu. Gen *TBX5* hraje roli v prenatálním vývoji srdce – zejména vývoje čtyřkomorového systému a má význam také ve vývoji předloktí a ruky. Porucha tohoto genu vede k typickým příznakům syndromu Holt-Oram.

Incidence HOS není častá, 1 : 100 000 živě narozených dětí, přibližně v 85 % případů jde o novou mutaci u konkrétního jedince, která se pak dále dědí na další generace, jako je autosomálně dominantní onemocnění, tj. s 50% rizikem postižení pro potomky. V případě známé mutace je možná prenatální a preimplantační diagnostika.

Marfanův syndrom (MFS)

Marfanův syndrom je autosomálně dominantně dědičné onemocnění pojivové tkáně s variabilní klinickou expresivitou. Kardinální příznaky zahrnují skeletální, oční a kardiovaskulární postižení. Charakteristické pro MFS je arachnodaktylie (dlouhé a tenké prsty),

Obr. 7 Marfanův syndrom – pectus excavatus, exkurzibilita kloubů, deformity hrudníku

hyperexkurzibilita kloubů (obrázek 7), nadměrný vzrůst, dlouhý a úzký obličej s prominujícím nosem. Dlouhé a tenké končetiny, často náhlá smrt v důsledku ruptury aneurysmatu aorty.

Příčinou Marfanova syndromu jsou mutace v genu kódující glykoprotein-fibrillin-1 – *FBN1* na 15. chromosomu (lokus 15q21). Mutace v tomto genu jsou přítomny téměř u 90 % pacientů s přesně stanovenou klinickou diagnózou, tj. u pacientů, kteří splňují kritéria podle de Paepe (tabulka I). Pro nemocného bez výskytu Marfanova syndromu v rodině se pro stanovení diagnózy vyžaduje přítomnost nejméně dvou vel-

Tabulka I
Marfanův syndrom – diagnostická kritéria

Systém	KRITÉRIA Velká	Malá
Skeletální	<p>Přítomnost nejméně čtyř z následujících příznaků:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● sectus carinatum <i>nebo</i> pectus excavatum vyžadující chirurgický výkon ● Poměr mezi horním segmentem (od hlavy k pubickému rámu) a dolním segmentem (od horního okraje pubického rámu k podlaze) < 0,85 pro starší děti a dospělé <i>nebo</i> poměr mezi rozpětím rukou a výškou > 1,05 ● Příznak zápěstí a palce ● Skolióza > 20° nebo spondylolistéza ● Redukovaná extenze v lokti < 170° ● Mediální rotace mediálního malleolu, způsobující pes planus ● Protruze acetabula zjištěná radiograficky 	<p>Dvě velká kritéria nebo jedno velké a nejméně dvě z následujících:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Pectus excavatum střední závažnosti ● Zvýšená exkurzibilita kloubů ● Vysoce klenuté patro s nahuštěnými zuby ● Dolichocefalie, malární hypoplazie, enoftalmus, retrognatie, dolů směřující štěrbinová víčka
Oční	<ul style="list-style-type: none"> ● Ectopia lentis 	<p>Nejméně dvě z následujících:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Abnormálně plochá rohovka ● Elongovaná oční bulva <p>Hypoplastická duhovka nebo ciliární svalová hypoplazie</p>
Kardiovaskulární	<p>Nejméně jedno z následujících:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Dilatace ascendentní části aorty zahrnující Valsalvovy siny ● Disekce ascendentní aorty 	<p>Nejméně jedno z následujících:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Prolaps mitrální chlopně s mitrální regurgitací nebo bez mitrální regurgitace ● Dilatace kmene pulmonální arterie bez zjevné příčiny ve věku pod 40 let ● Kalcifikace mitrálního anulu ve věku pod 40 let <p>Dilatace nebo disekce descendentní nebo břišní aorty ve věku pod 50 let</p>
Plicní	Nejsou	<p>Nejméně jedno z následujících:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Spontánní pneumotorax ● Apikální bubliny (na snímku RTG)
Kůže	Nejsou	<p>Nejméně jedno z následujících:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Atrofické strie bez zjevné příčin ● Rekurentní hernie
Dura mater	<ul style="list-style-type: none"> ● Lumbosakrální durální ektazie (zjištěné na CT nebo MRI) 	Nejsou
Genealogie	<p>Nejméně jedno z následujících:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Rodič, dítě nebo sourozenec s diagnózou Marfanova syndromu ● Přítomnost mutace v genu <i>FBNI</i> 	Nejsou

kých kritérií odlišných systémů a postižení třetího systému (definované i malými kritériemi). Při výskytu MFS v rodině se pro diagnózu požaduje přítomnost jednoho velkého kritéria a postižení dalšího systému.

V dnešní době je známo více než 600 mutací v genu *FBNI* a asi u 15–25 % jedinců jde o mutace vzniklé de novo. Značnou roli u nově vzniklých mutací hraje věk otce v době početí. Další genový lokus pro Marfanův syndrom je identifikován na chromosomu č. 3.

Incidence Marfanova syndromu je 1 : 5 000. Vzhledem k tomu, že u většiny pacientů s Marfanovým syndromem jsou detekovány mutace, je možná prenatalní a preimplantační diagnostika. Molekulární diagnostika MFS se provádí i v České republice.

Familiární aneuryzma a disekce torakální aorty (TAAD)

Jde o autosomálně dominantní kardiovaskulární onemocnění bez dalších fenotypových abnormalit. Aortální postižení je stejné jako u Marfanova syndromu. Disekce a aneuryzma aorty jsou důsledkem degenerativních změn aortální stěny. Aneuryzma a disekce torakální aorty může být spojena se syndromy, jež zahrnují poruchu tvorby pojivové tkáně, jako je Marfanův syndrom nebo vaskulární poruchy, jako je Ehlersův-Danlosův syndrom typ IV. Naproti tomu aneuryzma/disekce břišní aorty vznikají v důsledku kombinace různých faktorů, jako je ateroskleróza, hypertenze, infekce, autoimunní procesy, tj. jde o dědičnost multifaktoriální.

U aneuryzmatu/disekce hrudní aorty jde o dědičnost autosomálně dominantní – tj. riziko opakování pro přímé potomky je 50%, s prevalencí výskytu u mužského pohlaví. Je známo, že může být asociována s mutacemi v genu *TGFBR2*.

Mendelovsky dědičných syndromů s anatomickým a funkčním postižením kardiovaskulárního systému je celá řada, popsali jsme jenom několik známějších a nejčastějších. Prevalence ostatních syndromů v populaci je ještě mnohem vzácnější a bližší informace o těchto onemocněních je možné získat v rozsáhlých genetických databázích – OMIM (Online Mendelian Inheritance in Man) nebo na webových stránkách GeneTests.

V další části našeho článku se budeme věnovat monogenně dědičným onemocněním s postižením srdečního svalu a poruchami srdečního vedení.

Hypertrofická kardiomyopatie

Jde o nejčastější monogenně dědičné kardiologické onemocnění a je nejčastější příčinou náhlé kardiální smrti u dětí a adolescentů. Asi ve 2/3 případů se jedná o familiární výskyt a většinou jde o autosomálně dominantní dědičnost. Ostatní typy dědičnosti – X recesivní, autosomálně recesivní a mitochondriální – jsou vzácné. Prevalence hypertrofické kardiomyopatie je 1 : 500. Geneticky je to velice heterogenní skupina onemocnění, za posledních 10 let bylo identifikováno 19 genů a 2 lokusy kódující sarkomerické proteiny, mutace v těchto genech vede také ke značné fenotypové rozmanitosti. Navíc mnoho rodin má unikátní mutace, co ještě více ztěžuje molekulární diagnostiku tohoto onemocnění.

Nejčastěji se vyskytují mutace v genech pro těžké řetězce beta myozinu *MYH7*, přibližně u 35–50 % rodin, často to jsou „privátní“ mutace pro konkrétní rodinu. Ve fenotypickém projevu velkou roli hrají další modifikující geny a vlivy prostředí, ale podle některých mutací se dá odhadnout průběh onemocnění; např. mutace *R403Q* v asociaci s *R719W* a *R453* je spojena s nepříznivým průběhem a vysokou mortalitou v mladém věku, naopak u mutací *V1606M*, *L908V*, *G256Q* a *P513* se očekává relativně dobrá životní prognóza. Další nejčastěji postižený je gen pro myozin, vázající protein C – *MYBPC3* a spolu s genem *MYH7* zastupuje více než 82 % všech případů. Přítomnost mutace v *MYBPC3* vyžaduje pečlivější monitorování rodinných příslušníků, kteří mohou být bezpříznakoví v mladším věku, ale hrozí jim náhlá kardiální smrt ve středním věku.

Méně časté jsou mutace pro troponin T – *TNNT2* s prevalencí kolem 7 %. I když se vyznačuje mírnější kardiální hypertrofií než u ostatních forem, přesto jsou časté arytmogenní příhody a náhlá kardiální smrt.

Mezi čtyři hlavní geny se řadí ještě *TNNI3* – troponin I.

Ve strategii molekulárně genetické analýzy familiární hypertrofické kardiomyopatie jsou důležité tři momenty.

- Za prvé: v mnoha rodinách jsou velmi často „privátní mutace“ – tudíž není užitečný screening „známých mutací“.
- Hledáme-li genetickou příčinu, musí se vyšetřit všechny kandidátní geny.
- Za druhé: asi u 5 % pacientů je přítomen více než jeden genetický defekt, a to buď

na stejném genu nebo na genu odlišném. Je to opět důvod k vyšetření všech genů.

- Za třetí: nemoc má neúplnou penetranci, jednodušeji řečeno, neprojeví se ve všech generacích, a proto i při zdánlivě sporadickém výskytu se může jednat o familiární formu s dědičností ve většině případů autosomálně dominantní. Opět důvod k analýze DNA všech kandidátních genů.

Dilatační kardiomyopatie (DCMP)

Vývoj komorové dilatace má celou řadu příčin – počínaje myokarditidami, jako důsledku virových infekcí po onemocnění koronárních arterií, metabolickými vadami a systémovým onemocněním. Nejčastější formou DCMP je forma sekundární, ale vyskytují se případy tzv. idiopatické dilatační kardiomyopatie; DCMP mohou být sporadické i familiární. Familiární formy mohou být s čistě kardiologickým fenotypem – poruchou atrioventrikulárního či interventrikulárního vedení, bradykardiemi nebo mohou být spojeny s extrakardiálním fenotypem – například svalovou dystrofií, myopatií, hluchotou, mentální retardací, endokrinologickými abnormalitami s granulocytopenií. Přibližně u 20–40 % pacientů s dilatační kardiomyopatií je prokázán familiární výskyt a nejčastější typ dědičnosti je autosomálně dominantní, méně častý je přenos autosomálně recesivní nebo chromosom X vázaný, a mitochondriální. V dnešní době je identifikováno přibližně 15 genů zodpovědných za vývoj dilatační kardiomyopatie. Genetická heterogenita je značná a zahrnuje 5 hlavních skupin postižených molekul:

- cytoskeletální proteiny
- proteiny vázané na buněčnou junkci
- proteiny jaderné membrány a jaderné lamely
- sarkomerické proteiny
- mitochondriální DNA

Využití genetického testování v klinické praxi je velmi limitováno s výjimkou genu *LMNA*, který se vyskytuje u relativně velkého počtu pacientů a je asociován se specifickým fenotypem, což umožňuje cílenou selekci pacientů pro genovou analýzu. Tento gen kóduje nukleární protein lamin A a C, nachází se na 1. chromosomu – lokus 1q11-q23, druhý protein jaderného obalu je emerín, kódující gen *EMD*; nachází se na chromosomu X – lokus Xq28. Mutace v těchto dvou genech mají velmi podobný fenotypový dopad. Typická je klinická triáda: 1. kloubní kontraktury, zejména loketní a hlezenní, začínající už v ranném dětství, 2. pomalu progredující svalová slabost, zpočátku v humero-peroneálních regionech, postupně se rozšiřující na svaly skapulárního a plevického pletence a 3. kardiologické symptomy, které se manifestují jako palpitace, presynkopy, synkopy, špatná tolerance zátěže, kongestivní srdeční selhání a dilatační kardiomyopatie. Klinické projevy těchto dvou různých mutovaných genů jsou zahrnuty do jednoho syndromu – Emeryho-Dreifussově svalové dystrofie (EDMD). Jinými slovy řečeno za vývoj Emeryho-Dreifussově svalové dystrofie mohou být zodpovědné mutace ve dvou různých genech. Mutace v genu *EMD* se vyskytuje méně často a dědičnost této

formy *EDMD* je *X* recesivní (*XL-EDMD*) a riziko manifestace komorových tachyarytmií a dilatační kardiomyopatie je nižší než u autosomálně dominantně dědičné formy. Druhá forma: *AD-EDMD*, za kterou jsou zodpovědné mutace v genu pro nukleární membránový protein lamin – *LMNA*, je mnohem častější, dědičnost je autosomálně dominantní, ale asi v 76 % případů jde o de novo mutaci u konkrétního jedince. U této formy svalové dystrofie mohou být přítomny všechny výše popsané klinické příznaky, avšak často jako jediná fenotypická manifestace mutovaného genu je přítomna kardiologická symptomatologie. Pak jde o autosomálně dominantní dilatační kardiomyopatii s poruchou vedení. U této klinické diagnózy je vždy indikováno genetické testování. V případě známé mutace je možné pak provést prenatální a zejména preimplantační genetickou diagnostiku. Přibližně ve 45 % případů u klinicky stanovené a histochemicky potvrzené diagnózy Emeryho-Dreifussové svalové dystrofie nejsou molekulárně genetickým vyšetřením detekovány žádné mutace ani v *EDM* ani v genu *LMNA*; pravděpodobně existují ještě další geny, které jsou zapojeny v kódování proteinů emerin a lamin A a C. V současné době genetické testování genu *EDM* (*XL-EDMD*) je možné i v naší republice.

Další skupinou „postižených“ proteinů u DCMP jsou cytoskeletální proteiny: desmin (*DES*), sigma a beta sarkoglykany (*SGCD* a *SGCB*), dystrofin (*DMD*) a kardiální aktin. Jednou z geneticky prokázaných příčin dilatační kardiomyopatie jsou mutace v genu pro dystrofin na *X* chromosomu. Mutace v tomto genu jsou příčinou třech klinických jednotek: progresivní Duchenneovy svalové dystrofie (*DMD*), lehčí Beckerovy (*BMD*) svalové dystrofie a tzv. s *DMD* související dilatační kardiomyopatie. U prvních dvou forem progresivní svalové dystrofie je asi v 90 % případů kromě postižení skeletálního svalstva přítomno také postižení svalu srdečního, ale vyvíjí se v pozdější fázi onemocnění, a jako příčina úmrtí je u *DMD* ve 20 % a u *BMD* v 50 % případů. Ženy přenašečky Duchenneovy svalové dystrofie mají větší riziko dilatační kardiomyopatie, ale onemocní většinou ve 4. a 5. dekádě, průběh má pomalou progresi. Jsou popsány případy mutací v dystrofinovém genu u mužů bez postižení skeletálního svalstva, ale s těžkým postižením srdečního svalu s vývojem dilatační kardiomyopatie – *DMD-related DCMP*. Začátek onemocnění je obvykle v dorosteneckých letech a během 1–2 let po stanovení diagnózy vede ke kardiálnímu selhání a smrti. Dědičnost dystrofinopatie je *X* recesivní. Molekulárně genetická analýza dystrofinového genu je možná i na několika pracovištích v ČR. U ostatních typů familiárních dilatačních kardiomyopatií je genetické testování spíše na úrovni klinických a laboratorních studií a aplikace v běžné kardiologické praxi je zatím velice omezena.

Non-kompaktní kardiomyopatie

Non-kompaktní kardiomyopatie je geneticky heterogenní onemocnění. Příčinou je porucha morfogeneze myokardu. Nemoc je charakteristická hypertrofií levé komory se zvýrazněnou trabekulizací a špatnou systolickou funkcí; může se asociovat s dilatací levé komory, někdy je postižena i pravá komora.

Non-kompaktní kardiomyopatie může být izolovaná nebo spojená s kongenitálními anomáliemi srdce – defektem komorového septa, stenózou plicnice, defektem síňového septa.

V současné době známe 4 geny asociované se vznikem non-kompaktní kardiomyopatie:

1. alfa-dystrobrevin (*DTNA*) na 18. chromosomu, lokus 18q12.1-q12.2;
2. gen *Cypher/ZASP* kódující Z-proužek, jak skeletálního tak srdečního svalstva, nachází se na 1. chromosomu, lokus 10q22-23.3;
3. gen *TAZ*, na *X* chromosomu, lokus Xq28; funkce tohoto genu není zcela jasná, ale podílí se také na vzniku *X*-vázané dilatační kardiomyopatie;
4. v poslední době ve spojitosti s onemocněním non-kompaktní kardiomyopatie byl identifikován další gen na chromosomu č. 11, lokus 11p15, kóduje svalový protein LIM (*MLP*) a *SOX6*.

Z výše popsaných informací vyplývá, že patofyziologie tohoto onemocnění je podobná jako u dilatační kardiomyopatie a je spojena s mutacemi cytoskeletálních proteinů.

Dědičnost non-kompaktní kardiomyopatie je autosomálně dominantní, v případě mutace v genu *TAZ* – recesivní vázaná na pohlaví – nemocní jsou muži. O prevalenci, penetranci a o podílu nově vzniklých mutací v současné době nejsou k dispozici souhrnné směrodatné informace.

Fabryho nemoc

Fabryho nemoc je *X*-vázaná vrozená porucha katabolismu glykosfingolipidů, vedoucí k jejich strádání v lysosomech organismu. Podkladem je nedostatečná aktivita lysosomálního enzymu alfa-galaktozidázy *A*.

Příčinou této poruchy metabolismu jsou mutace v genu *GLA*, který je lokalizován v dlouhém raménku chromosomu *X*, v chromosomální oblasti Xq 22.1. V současné době je rozpoznáno více než 300 mutací podmiňujících enzymatický defekt. Genové testování tohoto onemocnění je spolehlivé, téměř ve 100 % jsou detekovány mutace u mužů s klinicky potvrzenou diagnózou. Dědičnost je *X*-recesivní, tj. nemocní jsou muži, ženy přenašečky. Prevalence Fabryho onemocnění není vysoká, odhaduje se 1 : 50 000 mužů.

Fabryho nemoc je charakteristická multiorgánovým postižením, kožní projevy patří mezi nejčastější. Typické jsou angiokeratomy, jsou lokalizovány zejména mezi pupkem a koleny nebo na sliznicích. Pro pacienty je typické snížené pocení a snadný vznik hyperkeratóz již od dětství. Méně časté bývá postižení centrální nervové soustavy a bazálních ganglií. Charakteristické jsou záchvatovitě horečnaté stavy, bolestivé krize, závratě, parestezie, ischemické cévní mozkové příhody, často se setkáváme i s postižením ledvin. Játra, na rozdíl od jiných parenchymatózních orgánů, nejsou strádáním postižena, jedno z nejzávažnějších postižení je kardiovaskulární. Ukládání glykosfingolipidů je nejzřetelnější v myocytech, ve fibrocytech chlopní a postižen bývá i endotel. Často může být kardiologické postižení jediným, tj. izolovaným příznakem Fabryho onemocnění. Změny v myokardu mají charakter hypertrofické kardiomyopatie, hypertrofií levé komory, hypertrofií mezikomorového

septa, často bývá postižen sinusový uzel a převodní systém. Strádání v endotelu vede k postižení koronárních cév a následně k angině pectoris i k infarktu myokardu. Diagnóza se stanovuje průkazem enzymatického defektu – snížením aktivity alfa-galaktosidázy. Na základě klinicky potvrzené diagnózy je možná spolehlivá konfirmace analýzou DNA a je možná prenatální a preimplantační diagnostika.

Arytmogenní dysplazie pravé komory (ARVD)

Arytmogenní dysplazie pravé komory je jednou z nejčastějších příčin náhlé kardiální smrti u mladých lidí. Přibližně v 50 % případů se jedná o familiární výskyt. Dědičnost u familiárního výskytu je autosomálně dominantní kromě jedné formy – nemoci NAXOS, která je dědičná autosomálně recesivně. Autosomálně recesivní forma se vyskytuje na Řeckém ostrově Naxos, kde dosahuje incidence tohoto typu ARVD 4 : 1 000, u ostatních forem je prevalence výrazně nižší 6 : 10 000. Autosomálně dominantní typy ARVD mají variabilní expresivitu a inkompletní penetranci – u některých forem se odhaduje na 50 %. Nemoc postihuje 4 častěji muže než ženy a taky průběh choroby je u mužského pohlaví závažnější, průměrný věk náhlé kardiální smrti je nižší – 50 % mužů s ARVD zemře náhlou kardiální smrtí do věku 39 let a 50 % žen do věku 71 let. O mutacích de novo v současné době informace nejsou. U nemoci Naxos je penetrance kompletní, kromě postižení srdce jsou přítomny ještě další fenotypové projevy – palmoplantární keratóza a plstnaté kudrnaté vlasy. V současné době je známo 11 lokusů a identifikováno pouze 5 korespondujících genů zodpovědných za vznik různých typů ARVD. Ostatní geny identifikovány dosud nejsou. Z dosud publikovaných údajů je jako nejčastější autosomálně dominantní forma popsána ARVD9 – mutace v genu kódujícím placophilin – PKP2, další identifikované geny jsou kódující desmoplacin – DSP, mutace způsobuje ARVD8 (popsáno jenom několik případů), gen kódující desmoglein – DSG2 – mutace jsou zodpovědné za ARVD10. Čtvrtým známým genem je gen kódující kardiální ryadinový receptor – RYR2; mutace způsobuje vzácnou a atypicky probíhající formu arytmogenní dysplazie – ARVD2. Je charakteristická zátěží indukovanou komorovou tachykardií, podobnou katecholaminergní komorové tachykardií. Diskutuje se, zda tato forma splňuje kritéria pro diagnózu ARVD. Za autosomálně recesivně dědičné onemocnění NAXOS jsou zodpovědné mutace v genu JUP, kódující placoglobin. Molekulárně genetickou analýzu arytmogenní dysplazie pravé komory v současné době neprovádí žádná laboratoř v České republice, v zahraničí se tím zabývá jenom několik pracovišť. Diagnostická úspěšnost analýzy DNA je menší než 10 %. Prenatální a preimplantační diagnostika je možná, pokud je

známa mutace zodpovědná za onemocnění. Je popsána prenatální diagnostika u ARVD9.

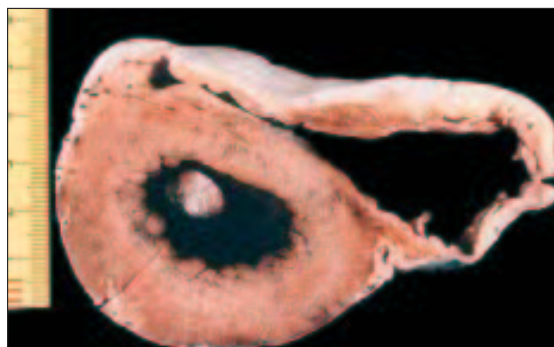
Diagnostická kritéria ARVD: diagnóza je definitivní, jsou-li splněna 2 velká kritéria nebo 1 velké a 2 malá kritéria nebo 4 malá kritéria.

Kritéria musí pocházet z různých kategorií:

Kategorie I: globální a/nebo regionální dysfunkce a strukturální poškození (detekované echokardiografickým vyšetřením, CT, NMR nebo radionuklidovým vyšetřením);

velká kritéria

- těžká dilatace pravé komory se sníženou ejekční frakcí (bez postižení nebo jen s lehkým postižením levé komory)
- aneuryzma pravé komory (obrázek 8)
- těžká segmentární dilatace pravé komory

Obr. 8 Aneuryzma volné stěny pravé komory u syndromu ARVD

malá kritéria

- středně významná celková dilatace pravé komory se středně sníženou EF, bez postižení levé komory
- středně významná segmentární dilatace pravé komory
- regionální hypokineze pravé komory

Kategorie II: histologický nález

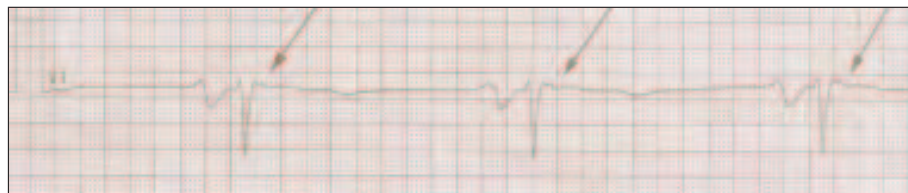
velké kritérium

- tukově-fibrotická tkáň namísto myokardu v endomyokardiální biopsii

Kategorie III: abnormality repolarizace

malé kritérium

- invertované vlny T ve svodech V2 a V3 při absenci blokády pravého Tawarova raménka

Obr. 9 Epsilon vlny u ARVD

Kategorie IV: abnormality depolarizace a vedení

velká kritéria

- epsilon vlny (obrázek 9) nebo prodloužení komplexu QRS > 110 m/sec ve svodech V1-V3

malé kritérium

- přítomnost pozdního potenciálu

Kategorie V: arytmie

malá kritéria

- komorová tachykardie tvaru bloku levého Tawarova raménka
- četné komorové extrasystoly (> 1 000/24 hod.)

Kategorie VI: genealogie

velké kritérium

- chirurgicky nebo pitvou potvrzená diagnóza v rodině

malá kritéria

- výskyt náhlé smrti u rodinného příslušníka < 35 let věku s podezřením na ARVD
- familiární výskyt ARVD

Poznámka: Obrázky 2, 3, 4, 8 jsou převzaty z práce Images Paediatr Cardiol (seznam literatury).^(17,18)

Syndrom dlouhého QT (LQT)

LQT je kardiologická choroba charakterizovaná prodloužením repolarizace myokardu, které zvyšuje riziko maligních komorových arytmí, a tím i synkop a náhlého úmrtí. Primární prodloužení QT je nejčastěji získané u různých poruch iontové dysbalance (hypokalemie, hypomagnezémie), u různých medikamentů (tricyklická antidepresiva, fenotiaziny, některá antiarytmika), u cerebrovaskulárních příhod, hypotermií. Avšak příčinou dlouhého syndromu QT mohou být i genové mutace zodpovědné za repolarizaci a depolarizaci. Původně, začátkem šedesátých let, byly popsány dvě hlavní fenotypické varianty – jedna autosomálně dominantně dědičná – syndromem Romanovým-Wardovým, a druhá vzácná autosomálně recesivně dědičná varianta – syndrom Jervellův-Langeův-Nielsenův (JLN), u které kromě kardiologického postižení je přítomna také sensoro-neurální hluchota. V dnešní době víme, že tyto syndromy jsou společným fenotypovým vyjádřením nejméně 9 geneticky odlišných nozologických jednotek – příčinou jsou mutace nejméně devíti genů odpovědných většinou za aktivitu draslíkových kanálů. Dědičnost syndromu LQT je autosomálně dominantní, s výjimkou vzácného syndromu Jervellova-Langeova-Nielseného, který má dědičnost autosomálně recesivní. Prevalence syndromu LQT syndromu je 1: 5 000–10 000. Rozsáhlé klinické a molekulární genetické studie posledních let prokazují, že se vyskytují 3 nejčastější formy syndromu dlouhého QT: LQT1 (gen *KCNQ1*) – přibližně 50 % všech genotypovaných pacientů, LQT2 (gen *KCNH2*) 35–40 % pacientů a LQT3 (gen *SCN5A*) – 5–15 %. U těchto tří forem (97 %) všech genotypovaných pacientů je taky nejvíce informací o korelaci genotyp – fenotyp. Je známa lokus specifická morfo-

logie repolarizace, lokus specifické spouštěcí mechanismy. U LQT1 (*KCNQ1* lokus 11p15.5) je nejčastějším spouštěcím agens fyzická aktivita a stress, u LQT2 (*KCNH2* lokus 7q35–36) je spouštěčem zvukový podnět, u LQT3 (*SCN5A* lokus 3p21–24) se nejčastěji náhlé kardiální příhody vyskytují ve spánku. U těchto forem LQT na základě stanoveného genotypu lze často odhadnout riziko průběhu. Genotypicky potvrzené formy LQT2 a LQT3 se vyznačují závažnějším průběhem a vyšší penetrancí, naopak u syndromu LQT1 se očekává průběh mírnější a s méně výraznou penetrancí. U LQT3 se očekává horší průběh u mužů, u LQT2 je horší prognóza u žen. Několik nejnovějších studií prokazuje, že reakce na terapii betablokatory je významně ovlivněna genotypem. Například protekční účinek betablokátorů je vyjádřen jen u skupin pacientů s LQT2 a LQT3, a to navíc jen částečně. Presymptomatická diagnóza LQTsy je především založena na prolongaci intervalu QT v EKG. Spektrum intervalů QTc u nemocných a zdravých jedinců se značně překrývá, což může vést k chybné klasifikaci syndromů LQT. Genetický screening je důležitý pro klinickou diagnózu, odhadnutí rizika průběhu a léčbu LQTs. Molekulárně genetická diagnostika LQT je možná i v naší republice.

Brugadův syndrom

Brugadův syndrom je charakterizován abnormalitami segmentu ST ve svodech V1–V3 a vysokým rizikem komorových arytmí a náhlé smrti.

Je to autosomálně dominantně dědičné onemocnění s neúplnou penetrancí. V dnešní době jsou známy 2 lokusy zodpovědné za vznik Brugadova syndromu, oba dva se nacházejí na krátkém raménku 3. chromosomu. První lokus 3p21 – gen *SCN5A* (stejný gen jako u syndromu LQT3) způsobuje poruchu sodíkových kanálů. Dokonce jsou popsány rodiny, kde se u některých členů vyskytl syndrom LQT3 a u jiných syndrom Brugadův. Obě dvě tyto klinické jednotky se řadí do skupiny onemocnění sodíkových kanálů. Druhý lokus 3p22–25 byl nalezen v roce 2002, ale dosud nebyl identifikován zodpovědný gen.

Mutace v genu *SCN5A* byly nalezeny také u syndromu náhlého úmrtí kojenců a u syndromu náhlé nevysvětlitelné noční kardiální smrti. V poslední době se oba dva tyto syndromy řadí jako klinické projevy syndromu Brugadova. Jeho prevalence je v různých populacích různá. Vyskytuje se celosvětově, ale v některých lokalitách je až stokrát častější než jinde. Jednou z takových endemických lokalit je Awa v Japonsku, kde výskyt náhlé nevysvětlitelné noční kardiální smrti dosahuje poměru 66 : 10 000, na dalším místě stejného státu je incidence 1 : 163 000. Obecně se prevalence udává 5 : 10 000. Penetrance Brugadova syndromu je přibližně 30%, tj. pouze asi u jedné třetiny jedinců s molekulárně geneticky diagnostikovanou mutací genu *SCN5A* jsou prokázány změny na EKG. Diagnostická úspěšnost genetického testování je 20–25 %, tj. pouze asi u jedné pětiny pacientů s klinicky diagnostikovaným Brugadovým syndromem jsou identifikovány mutace v genu *SCN5A*. O procentuálním zastoupení nově vzniklých mutací v současné době nejsou informace.

V dnešní době je známo více než 50 monogenně dědičných kardiovaskulárních onemocnění. Nejčastější z nich – hypertrofická kardiomyopatie – má pre-

Tabulka II
Možnosti genetického testování v praxi

	Úspěšnost	Identifikace nosičů	Stanovení reprodukčního rizika	Prognóza	Terapie
HCMP	60–65 %	+	+	+/-	-
DCMP	na	+	+	-	-
ARVD	< 10 %	+	+	-	-
MFS	80–90 %	+	+	-	-
LQTS	60–65 %	+	+	+	+
Brugadův syndrom	20 %	+	+	-	-
Syndrom Noonanové	40 %	+	+	-	-

valenci 1 : 500, tj. 0,2 %, ostatní onemocnění jsou ještě vzácnější. Možnosti aplikace genetického testování u nejčastějších monogenně dědičných kardiologických chorob jsou uvedeny v tabulce II.

Z hlediska celospolečenské významnosti jsou daleko významnější multifaktoriálně podmíněné choroby, o kterých budeme pojednávat v dalším pokračování našeho cyklu.

LITERATURA

- Baker KD, Skuse DH. Adolescents and young adults with 22q11 syndrome: psychopathology in an at-risk group. *Br J Psychiatry* 2005;186:115–20.
- Desmaze C, Scambler P, Prieur M, et al. Routine diagnosis of DiGeorge syndrome by fluorescent in situ hybridization. *Hum Genet* 1993;90:663–5.
- Fernandez L, Lapunzina P, Arjona D, et al. Comparative study of three diagnostic approaches (FISH, STRs and MLPA) in 30 patients with 22q11.2 syndrome. *Clin Genet* 2005;68:373–8.
- Merscher S, Funke B, Epstein JA, et al. TBX1 is responsible for cardiovascular defects in velo-cardio-facial/DiGeorge syndrome. *Cell* 2001;104:619–29.
- Sarkozy A, Obregon MG, Conti E, et al. A novel PTPN11 bridges Noonan syndrome, multiple lentigines/LEOPARD syndrome and Noonan-like/multiple giant cell lesion syndrome. *Eur J Hum Genet* 2004;12:1069–72.
- Schubbert S, Zenker M, Rowe SL, et al. KRAS cause Noonan syndrome. *Nat Genet* 2006;38:331–6.
- Tartaglia M, Kalidas K, Shaw A, et al. PTPN11 in Noonan syndrome: molecular spectrum, genotype-phenotype correlation, and phenotypic heterogeneity. *Am J Hum Genet* 2002;70:1555–63.
- Niihori T, Aoki Y, Ohashi H, et al. Functional analysis of PTPN11/SHP-2 mutants identified in Noonan syndrome and childhood leukemia. *J Hum Genet* 2005;50:192–202.
- Tartaglia M, Cordeddu V, Chang H, et al. Paternal origin and sex-ratio distortion in transmission of PTPN11 in Noonan syndrome. *Am J Hum Genet* 2004;75:492–7.
- Borozdin W, Bravo Ferrer Acosta AM, Bamshad MJ, et al. Expanding the spectrum of TBX5 in Holt-Oram syndrome: detection of two intragenic deletions by quantitative real time PCR, and report of eight novel point mutations. *Hum Mutat* 2006;27:975–6.
- Brassington AM, Sung SS, Toydemir RM, et al. Expressivity of Holt-Oram syndrome is not predicted by TBX5 genotype. *Am J Hum Genet* 2003;73:74–85.
- Hatcher CJ, Kim MS, Mah CS, et al. TBX5 regulates cell proliferation during cardiogenesis. *Dev Biol* 2001;230:177–88.
- He J, McDermott DA, Song Y, et al. Preimplantation genetic diagnosis of human heart malformation and Holt-Oram syndrome. *Am J Med Genet* 2004;126A:93–8.
- Heinritz W, Moschik A, Kujat A, et al. Identification of in the TBX5 in patients with Holt-Oram syndrome. *Heart* 2005;91:383–4.
- McDermott DA, Bressan MC, He J, et al. TBX5 genetic testing validates strict clinical criteria for Holt-Oram syndrome. *Pediatr Res* 2005;58:981–6.
- Sarkozy A, Conti E, Sedila D, et al. Correlation between PTPN11 gene mutations and congenital heart defects in Noonan and LEOPARD syndromes. *J Med Genet* 2003;40:704–8.
- Digilio MC, Marino B, Capolino R, et al. Clinical manifestations of Deletion 22q11.2 syndrome (DiGeorge/Velo-Cardio-Facial syndrome). *Images Paediatr Cardiol* 2005;23:23–34.
- Digilio MC, Marino B. Clinical manifestations of Noonan syndrome. *Images Paediatr Cardiol* 2001;7:19–30.
- Fleck T, Czerny M, Wolner E, et al. Interventional treatment methods in patients with Marfan Syndrome. *Images Paediatr Cardiol* 2004;19:1–11.
- Turrini P, Basso C, Daliento L, et al. Is arrhythmogenic right ventricular cardiomyopathy a paediatric problem too? *Images Paediatr Cardiol* 2001;6:18–37.
- Jawad AF, McDonald-McGinn DM, Zackai E, Sullivan KE. Immunologic features of chromosome 22q11.2 deletion syndrome (DiGeorge syndrome/velo-cardio-facial syndrome). *J Pediatr* 2001;139:715–23.
- Jerome LA, Papaioannou VE. DiGeorge syndrome phenotype in mice mutant for the T-box gene, Tbx1. *Nature Genet* 2001;27:286–91.
- Merscher S, Funke B, Epstein JA, et al. TBX1 is responsible for cardiovascular defects in velo-cardio-facial/DiGeorge syndrome. *Cell* 2001;104:619–29.
- Paylor R, Glaser B, Mupo A, et al. Tbx1 haploinsufficiency is linked to behavioral disorders in mice and humans: implications for 22q11 deletion syndrome. *Proc Natl Acad Sci* 2006;103:7729–34.
- Shashi V, Keshaven MS, Howard TD, et al. Cognitive correlates of a functional COMT polymorphism in children with 22q11.2 deletion syndrome. *Clin Genet* 2006;69:234–8.
- Yagi H, Furutani Y, Hamada H, et al. Role of TBX1 in human del22q11.2 syndrome. *Lancet* 2003;362:1366–73.
- Tartaglia M, Niemeyer CM, Fragale A, et al. Somatic mutations in PTPN11 in juvenile myelomonocytic leukemia, myelodysplastic syndromes and acute myeloid leukemia. *Nature Genet* 2003;34:148–50.
- Schollen E, Matthijs G, Gewillig M, Fryns J-P, Legius E. PTPN11 mutation in a large family with Noonan syndrome and dizygous twinning. *Eur J Hum Genet* 2003;11:85–8.
- Schubbert S, Zenker M, Rowe SL, et al. Germline KRAS mutations cause Noonan syndrome. *Nature Genet* 2006;38:331–6.
- Jongmans M, Sistermans EA, Rikken A, et al. Genotypic and phenotypic characterization of Noonan syndrome: new data and review of the literature. *Am J Med Genet* 2005;134A:165–70.
- Kontaridis MI, Swanson KD, David FS, Barford D, Neel BG. PTPN11 (Shp2) mutations in LEOPARD syndrome have dominant negative, not activating, effects. *J Biol Chem* 2006;281:6785–92.

32. Roberts AE, Araki T, Swanson KD, et al. Germline gain-of-function mutations in SOS1 cause Noonan syndrome. *Nature Genet* 2007;39:70–4.
33. Tartaglia M, Martinelli S, Stella L, et al. Diversity and functional consequences of germline and somatic PTPN11 mutations in human disease. *Am J Hum Genet* 2006;78:279–90.
34. Kalidas K, Shaw AC, Crosby AH, et al. Genetic heterogeneity in LEOPARD syndrome: two families with no mutations in PTPN11. *J Hum Genet* 2005;50:21–5.
35. De Paepe A, Devereux RB, Dietz HC, Hennekam RCM, Pyeritz RE. Revised diagnostic criteria for the Marfan syndrome. *Am J Med Genet* 1996;62:417–26.
36. Hutchinson S, Furger A, Halliday D, et al. Allelic variation in normal human FBN1 expression in a family with Marfan syndrome: a potential modifier of phenotype? *Hum Molec Genet* 2003;12:2269–76.
37. Erdmann J, Daehmlow S, Wischke S, et al. Mutation spectrum in a large cohort of unrelated consecutive patients with hypertrophic cardiomyopathy. *Clin Genet* 2003;64:339–49.
38. Maron BJ. Sudden death in young athletes. *New Engl J Med* 2003;349:1064–75.
39. Spirito P, Bellone P, Harris KM, Bernabo P, Bruzzi P, Maron BJ. Magnitude of left ventricular hypertrophy and risk of sudden death in hypertrophic cardiomyopathy. *New Engl J Med* 2000;342:1778–85.
40. Bos JM, Ommen SR, Ackerman MJ. Genetics of hypertrophic cardiomyopathy: one, two, or more diseases? *Curr Opin Cardiol* 2007;22:193–9.
41. Ackerman MJ. Genetic testing for risk stratification in hypertrophic cardiomyopathy and long QT syndrome: fact or fiction? *Curr Opin Cardiol* 2005;20:175–81.
42. Tester DJ, Will ML, Ackerman MJ. Mutation detection in congenital long QT syndrome: cardiac channel gene screen using PCR, dHPLC, and direct DNA sequencing. *Methods Mol Med* 2006;128:181–207.
43. Napolitano C, Priori SG, Schwartz PJ, et al. Genetic testing in the long QT syndrome: development and validation of an efficient approach to genotyping in clinical practice. *JAMA* 2005;294:2975–80.
44. Choi G, Kopplin LJ, Tester DJ, Will ML, Haglund CM, Ackerman MJ. Spectrum and frequency of cardiac channel defects in swimming-triggered arrhythmia syndromes. *Circulation* 2004;110:2119–24.
45. Tester DJ, Kopplin LJ, Will ML, Ackerman MJ. Spectrum and prevalence of cardiac ryanodine receptor (RyR2) mutations in a cohort of unrelated patients referred explicitly for long QT syndrome genetic testing. *Heart Rhythm* 2005;10:1099–105.
46. Boffagna G, Occhi G, Nava A, et al. Regulatory mutations in transforming growth factor-beta-3 gene cause arrhythmogenic right ventricular cardiomyopathy type 1. *Cardiovasc Res* 2005;65:366–73.
47. Rampazzo A, Boffagna G, Nava A, et al. Arrhythmogenic right ventricular cardiomyopathy type 1 (ARVD1): confirmation of locus assignment and mutation screening of four candidate genes. *Eur J Hum Genet* 2003;11:69–76.
48. Structural and functional assessment of arrhythmogenic right ventricular dysplasia/cardiomyopathy by multi-slice computed tomography: comparison with cardiovascular magnetic resonance. *Int J Cardiol* 2007; 115:e118–21.
49. Rampazzo A, Nava A, Malacrida S, et al. Mutation in human desmoplakin domain binding to plakoglobin causes a dominant form of arrhythmogenic right ventricular cardiomyopathy. *Am J Hum Genet* 2002;71:1200–6.
50. Arrhythmogenic right ventricular dysplasia/cardiomyopathy associated with mutations in the desmosomal gene desmocollin-2. *Am J Hum Genet* 2006;79:978–84.

Došlo do redakce 22. 5. 2007

Přijato k otištění 12. 6. 2007